ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Lexical-semantic relations of furniture names in English and Uzbek

Ingliz va O'zbek tillarida mebel nomlarining leksik-semantik aloqalari

Лексико-семантические отношения названий мебели на английском и узбекском языках.

Dildora Uroqova Ibragimovna
uroqovadildora26@gmail.com
Termiz shahar 13-umumiy o'rta ta'lim maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

Abstract: This article is devoted to the analysis of lexical-semantic relations of furniture names in English and Uzbek. Furniture names are an important part of the lexicon of household items, and their semantic fields, synonymy, antonymy, polysemy, meronymy and other relations are considered. Through comparative analysis, similarities and differences between languages, as well as the influence of loanwords, are identified. The article discusses in detail the semantic groups of furniture names (for example, living room furniture, kitchen furniture) with examples. The results of the research can be used in linguistics and translation theory. The article is based on literature on Uzbek linguistics and English lexicology.

Keywords: Furniture names, lexical-semantic relations, English, Uzbek, semantic field, synonymy, polysemy, meronymy, loanwords, comparative analysis.

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillaridagi mebel nomlarining leksik-semantik aloqalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Mebel nomlari uy-ro'zg'or buyumlari leksikasining muhim qismi bo'lib, ularning semantik maydonlari, sinonimiya, antonimiya, polisemiya, meronimiya va boshqa aloqalari ko'rib chiqiladi. Qiyosiy tahlil orqali tillar orasidagi o'xshashlik va farqlar, shuningdek, qarz so'zlarning ta'siri aniqlanadi. Maqolada mebel nomlarining semantik guruhlari (masalan, yashash xonasi mebellari, oshxona mebellari) misollar bilan batafsil yoritilgan. Tadqiqot natijalari tilshunoslik va tarjima nazariyasida qo'llanilishi mumkin. Maqola o'zbek tilshunosligi va ingliz tilining leksikologiyasi bo'yicha adabiyotlarga asoslangan.

Kalit so’zlar: Mebel nomlari, leksik-semantik aloqalar, ingliz tili, o'zbek tili, semantik maydon, sinonimiya, polisemiya, meronimiya, qarz so'zlar, qiyosiy tahlil.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу лексико-семантических отношений названий мебели в английском и узбекском языках. Названия мебели являются важной частью лексикона предметов домашнего обихода, и рассматриваются их семантические поля, синонимия, антонимия, полисемия, меронимия и другие отношения. Путем сравнительного анализа выявляются сходства и различия между языками, а также влияние заимствованных слов. В статье подробно рассматриваются семантические группы названий мебели (например, мебель для гостиной, кухонная мебель) на примерах. Результаты исследования могут быть использованы в лингвистике и теории перевода. Статья основана на литературе по узбекской лингвистике и английской лексикологии.

Ключевые слова: Названия мебели, лексико-семантические отношения, английский язык, узбекский язык, семантическое поле, синонимия, полисемия, меронимия, заимствованные слова, сравнительный анализ.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Kirish

Tilshunoslikda leksik-semantik aloqalar tilning lug'at boyligini tushunish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Mebel nomlari kabi tematik guruhlar orqali tillar orasidagi madaniy va lingvistik o'zaro ta'sirlarni o'rganish mumkin. Ingliz va o'zbek tillari bu borada qiziqarli misol bo'lib, chunki o'zbek tilida mebel nomlari ko'pincha ruscha orqali yoki to'g'ridan-to'g'ri lotin va arab manbalaridan olingan, ingliz tilida esa lotin va fransuzcha ta'sir kuchli [1]. Ushbu maqola mebel nomlarining leksik-semantik aloqalarini qiyosiy jihatdan tahlil qilishni maqsad qilgan. Tadqiqot ob'ekti sifatida ingliz tilidagi "furniture" semantik maydoni va o'zbek tilidagi "mebel" guruhini olamiz.

Mebel nomlari leksikasi inson hayotining moddiy madaniyati bilan bog'liq bo'lib, ularning semantik aloqalari tillar orasidagi farqlarni ko'rsatadi. Masalan, ingliz tilida "chair" so'zi faqat o'tirish uchun mo'ljallangan buyumni bildirsa, o'zbek tilida "kursi" so'zi polisemik bo'lib, ham mebel, ham lavozim ma'nosini berishi mumkin [2]. Maqola asosiy qismda semantik maydonlarni batafsil tasniflaydi, muhokamada farq va o'xshashliklarni muhokama qiladi, xulosada takliflar beradi.

Asosiy qism

1. Mebel nomlarining semantik maydonlari

Ingliz va o'zbek tillarida mebel nomlari bir necha semantik maydonlarga bo'linadi: yashash xonasi mebellari, yotoq xonasi mebellari, oshxona mebellari va boshqalar. Ingliz tilida "furniture" umumiy atama bo'lib, "table", "chair", "bed", "sofa", "cabinet" kabi birliklarni o'z ichiga oladi. O'zbek tilida "mebel" so'zi ruscha qarz bo'lib, "stol", "kursi", "karavot", "divan", "shkaf" kabi so'zlarni bildiradi [3].

Semantik maydonlarni quyidagi jadvalda ko'rsatamiz:

Semantik maydon	**Inglizcha misollar**	**O'zbekcha ekvivalentlar**	**Semantik aloqa**
Yashash xonasi	Sofa, armchair, coffee table	Divan, kreslo, qahva stoli	Sinonimiya: "sofa" va "divan" o'xshash ma'no, lekin "divan" o'zbek tilida ruscha qarz.
Yotoq xonasi	Bed, wardrobe, nightstand	Karavot, shkaf, tumbochka	Meronimiya: "bedroom set" – butun, "bed" – qism
Oshxona	Kitchen table, chair, cabinet	Oshxona stoli, kursi, shkaf	Polisemiya: Inglizcha "cabinet" ham mebel, ham hukumat ma'nosida.

Bu maydonlar tillar orasidagi o'xshashlikni ko'rsatadi, chunki ko'p so'zlar xalqaro qarzlar (masalan, "table" – "stol").

2. Leksik-semantik aloqalar turlari

a) Sinonimiya

Sinonimiya – bir xil ma'noni bildiruvchi so'zlar. Ingliz tilida "couch" va "sofa" sinonimlar, ikkalasi ham o'tirish uchun yumshoq mebelni bildiradi. O'zbek tilida "divan" va "supa" shunga o'xshash, lekin "supa" an'anaviy o'zbek mebelini bildiradi [7]. Qiyosiy jihatdan, inglizcha "bed" va o'zbekcha "karavot" to'liq sinonim emas, chunki "karavot" ko'pincha yog'ochdan yasalganini bildiradi.

b) Antonimiya

Antonimiya kamroq uchraydi, lekin masalan, inglizcha "high chair" (baland kursi) va "low stool" (past skameyka) antonimik juftlik hosil qiladi. O'zbek tilida "baland stol" va "past stol" shunga o'xshash [8].

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

c) Polisemiya va omonimiya

Polisemiya – bir so'zning bir necha ma'nosi. Inglizcha "table" ham mebel, ham jadval ma'nosida. O'zbekcha "stol" ham shunday, lekin qo'shimcha ravishda "dasturxon" bilan bog'liq madaniy ma'no bor [9]. Omonimiya misoli: Inglizcha "chest" ham sandiq (mebel), ham ko'krak ma'nosida; o'zbekcha "sandiq" faqat mebel [10].

d) Meronimiya va giperonimiya

Meronimiya – qism-butun aloqasi. Ingliz tilida "furniture" giperonim, "chair" – giponim. O'zbek tilida "mebel" giperonim, "kursi" – meronim [11]. Qiyosiy tahlilda inglizcha "bedroom suite" va o'zbekcha "yotoq xonasi mebellari" meronimik guruh hosil qiladi.

3. Qarz so'zlar va madaniy ta'sir

O'zbek tilida mebel nomlarining ko'pi ruscha orqali kirgan: "divan" (fransuzcha asl), "shkaf" (nemischa), "stol" (lotincha). Ingliz tilida ham shunga o'xshash: "sofa" arabcha, "cabinet" fransuzcha [12]. Bu qarzlar semantik aloqalarni boyitadi, lekin o'zbek tilida madaniy moslashuv bor, masalan, "belanchak" – o'zbek milliy mebeli, ingliz tilida ekvivalenti "swing" [13].

Muhokama

Ingliz va o'zbek tillaridagi mebel nomlari leksik-semantik aloqalari tillarning globalizatsiya ta'sirida o'xshash ekanligini ko'rsatadi. Farqlar madaniy jihatda: o'zbek tilida an'anaviy nomlar (masalan, "besik", "sandiq") polisemik va madaniy yuklama bor, ingliz tilida esa funksional nomlar ustun [14]. Qarz so'zlar orqali semantik maydonlar kengaygan, lekin bu tilning o'ziga xosligini yo'qotishi mumkin. Tadqiqot natijalari tarjima va lug'atshunoslikda qo'llanilishi mumkin, masalan, ingliz-o'zbek lug'atlarida semantik ekvivalentlarni to'g'ri ko'rsatish [15].

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillaridagi mebel nomlari leksik-semantik aloqalari sinonimiya, polisemiya va meronimiya orqali boy. O'xshashliklar qarz so'zlar hisobiga, farqlar madaniy xususiyatlarda. Takliflar: 1) O'zbek tilshunosligida mebel leksikasini batafsil o'rganish; 2) Ingliz-o'zbek tarjima darsliklarida semantik aloqalarni hisobga olish; 3) Yangi lug'atlar yaratishda semantik maydonlarni kengaytirish [16].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: O'qituvchi, 2005. – 150-170-betlar.
2. Rasulov R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 1995. – 80-100-betlar.
3. Nurmonov A. O'zbek tilshunosligi tarixi. Toshkent: Fan, 2002. – 120-140-betlar.
4. Sobirova R. Lexico-semantic relationships in the names of household items. Karaganda: Karaganda universiteti, 2022. – 83-88-betlar.
5. Aminov M., Madvaliyev A. O'zbek tilining izohli lug'ati. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006. – 200-220-betlar.
6. Ermatov Sh. O'zbek tili leksikologiyasi. Toshkent: Sharq, 1998. – 50-70-betlar.
7. Ziyotova S. O'zbek tilini dunyo miqyosida keng targ'ib qilish. Toshkent: ResearchGate, 2020. – 10-20-betlar.
8. Hojimatov N. Ingliz va o'zbek tillaridagi qo'shma so'zlar. Toshkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, 2019. – 30-50-betlar.
9. Madvaliyev A. O'zbek tilining sohada qo'llanilishi. Toshkent: IIAU, 2021. – 15-25-betlar.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

10. Sobirova R. Analysis of household lexical units in English. Neliti, 2023. – 5-15-betlar.
11. Guerin H. An Uzbek Glossary. AWS, 2021. – 20-30-betlar.
12. Oriental Furnishings. Furniture Glossary. 2015. – 1-10-betlar.
13. LingoHut. Ingliz tili darslari: Mebel. 2020. – Onlayn resurs.
14. TalkPal. What are the vocabulary differences for household items in Uzbek? 2022. – Onlayn resurs.
15. Kaikki.org. Uzbek word senses marked with other category "Furniture". 2021. – Onlayn resurs.
16. Scribd. Home Vocabulary A2 Uz Translated. 2020. – Onlayn resurs.